

ÜLEILMSELT PRAGMAATIKAST

8.–13. juulil toimus Göteborgis kümnes rahvusvaheline pragmaatika konverents.¹ Viie päeva jooksul oli kuulajatel võimalik nautida hästi korraldatud väga mitmekesise temaatikaga teadusüritust. Konverentsi eriteemaks oli ”Keeleandmed, korpused ja arvutipragmaatika” ning pragmaatikat käsitleti ka keele ja kommunikatsiooni kognitiivsest, sotsiaalsest ning kultuurilisest vaatenurgast lähtudes. Plenaarettekannetes olid need tendentsid hästi jälgitavad.

Kui Douglas Biber (Flagstaff, Arizona), pühendudes korpuslingvistika ja diskursuse analüüsi ühistele uurimiseesmärkidele, kirjeldas bioloogiaalaste teadusartiklite sisestruktuuri, siis keskendus Susan Herring (Bloomington, USA) arvutisuhtluse pragmaatikale ja multimodaalse virtuaalse maailma kõneaktide uurimisvõimalustele.

Pragmaatika avarduvast tähendusest rääkisid Yorick Wilks (Sheffield, Suurbritannia) ja Jan-Ola Östman (Helsingi).

¹ Konverentsi teese vt http://ipra.ua.ac.be/main.aspx?c=*CONFERENCE2006&n=1325.

Y. Wilks esitas uue mõiste *vaatekoha pragmaatika*, lähtudes Euroopa Liidu konsortsiumprojekti COMPANIONS tekstianalüüsist leitud pragmaatika ja dialoogi sidemetest. Kirjeldades rootslaste geograafilisele, lingvistilisele ja kultuurilisele positsioonile viitavat mõistet *Norden* ’põhi’, andis J.-O. Östman ülevaate Skandinaavia ja Läänemere keeleareaali kuuluva Rootsi pragmaatilisest pildist.

William Hanks (Berkeley, USA) tutvustas keeltes sagedasi ja pragmaatika uurijaid oma funktsionaalse rohkusega köitvaid deiksiseid.

Udaya Narayana Singh (Mysore, India) rääkis India keelemaastikuga seotud lingvistilisest uurimusest. 1991. aasta rahvaloenduse järgi on Indias 114 keelt, mille kõnelejate arv ületab 10 000, raadiosaateid saab seal kuulata 146 keele(variandi)s, õppida koolis 69 ning ajalehti välja anda 101 keeles. Selline paljutöötav mitmekeelusus rikastab kohalikku kultuuri ning ajendab edasisi uurimisküsimusi, nagu kasutatava keele ja keelelise identiteedi seos.

Kokku esines ettekannetega umbes 1000 keeleteadlast. Iga päev töötas paral-

leelselt 19 sektsiooni ja töötuba. Tutvustati keelevelikut ja koodivahetust pragmaatika poolt vaadatuna. Giovanni Depau (Grenoble) tõi Peter Aueri mudelitest lähitud esile kõnelejast ja diskursusest sõltuvad pragmaatilised funktsioonid (adressaadi täpsustamine, ekspressiivsuse väljendamine jne) itaalia-sardi koodivahetuse näitel. Piljoo Kang (California) ja Amy Kyratzis (New York) näitasid kakskeelse te laste koodivahetusfunktsioonide arengut suhtluses hoidjatega korea ja USA inglise keele põhjal. Ilmnes, et lapsed eelistasid dialoogi alustamisel inglise keelt, samal ajal kui nende hoidjad pidasid järjekindlalt kinni korea keelest. Põlvkondadevahelise interaktsiooni teemalistes ettekannetes toodi esile mitmekeelse perekonna kultuuriliste traditsioonide ja suhtluse tavaga seostuvaid protsesse. Anna Ghimenton ja Jean-Pierre Chevrot (Grenoble) väitsid, et mitmekeelses ja -kultuurilises ühiskonnas üleskasvanud lapsed õpivad kasutama keeli vanemate perekonnaliikmete keelelise käitumise järgi. Kasutades kakskeelsete immigrantperede omavahelises suhtlemises registreeritud koodivahetusjuhtumeid, järeltas Hua Zhu (Newcastle upon Tyne, Suurbritannia), et muutuvad niihästi perekonna väärtused kui ka individuaalsed sotsiaalsed identiteedid.

Poliitilise, akadeemilise, institutsionaalse jms diskursuse kriitiline analüüs läbis arvukaid ettekandeid. Helena Hal-mari ja Robert Adams (Texas) rääkisid poliitilisest korrektsusest, eufemismist ja keelemuutusest. 1990. aastate algul hakati psühholoogilises ja pedagoogilises kirjanduses kasutama väljendi *disabled people* 'puuetega inimesed' asemel nimisõnafraasi *people with disabilities*. Inimest, mitte tema võimetust rõhutav delikaatne termin olevat saanud teaduslikes väljaannetes väga levinuks, kuid avalikes meediakanalites siiski mitte.

Uurides, millised on Põhja-Iirimaa tavainimeste hoiakud poliitiliste muutuste suhtes, tõestasid Karyn Stapleton ja John Wilson (Ulster) empiirilisel, kuidas ühiskondlik diskursus ja sotsiaalne narratiiv vormindavad igapäevatähendusi ning -arusaamu.

Esmael Abdollahzadeh (Teheran) illustreeris 160 Iraani üliõpilasega tehtud

katse abil, kuidas erineva keeleoskusega lugejad eri tekstitüüpide aru saavad. Mida madalam oli üliõpilase keeleoskus, seda raskem oli tal määratleda, kas tegu on narratiivi, tõlgendava või argumenteeriva tekstiga. Autori arvates tuleb keeleõpetajatel ja õppematerjalide koostajatel võtta kindlasti arvesse tekstiretoorikat.

Hussain Al-sharoufi (Kuveit) osutas, et araabiakeelsete ajalehtede poliitiliste toimetajaveergude keelestrateegiat iseloomustab kolm aspekti: 1) poliitilist polariseerumist rõhutav diskursiivne taktika "meie vs nemad", 2) leksikaalsed valikud varjatud veenmise eesmärgil, 3) toimetaja diskursuse skemaatilise ülesehituse tähtsus.

Iseloomustades vene meedias Ukraina oranži revolutsiooni suhtes väljendatud hoiakuid, tutvustas Ludmilla A'Beckett (Victoria, Uus-Meremaa) Venemaa ajalehtede Аргументы и факты ja Комсомольская правда iroonilise varjundiga sõnamänge 'oranž katk', 'oranž viirus' jt. Sedasama omadussõna kasutati ka Ukrainas liidreid iseloomustades, näiteks *oranž printsess* või *oranž leedi* Julija Tõmošenko kohta.

Eesti oli esindatud nelja ettekande ja kolme stendiettekanega. Tiit Hennoste (Helsingi–Tartu) kõneles eneseparandamise korduvkasutamisest. Tema järgi on eesti keeles kolm peamist korduvkasutamise strateegiat: ühe sõna korduvkasutamine ning rohkem kui ühe sõna korduvkasutamine kas grammatilise fraasi konstruktsiooni piires või osalause piires. Korduvkasutamise puhul saab esineda ka muutusi: mõni element võidakse lisada, asendada, kustutada või teistmoodi järjestada.

Esitades eesti vestluskorpusel põhinevat uuringut "Klientide otsesed ja kaudsed palved eesti institutsionaalsetes telefonikõnedes", jagasid Riina Kasterpalu, Olga Gerassimenko, Mare Koit, Andriela Rääbis ja Krista Strandson (Tartu) klientide palved kahte rühma: 1) teabepalved (klient vajab mingit informatsiooni, nt telefoninumbrit) ja 2) adressaadi tegevust eeldavad palved (nt arsti vastuvõtule aeg kinni panna). Eesmärgiks on konstrueerida dialoogisüsteem, mis oleks võimeline vastama klientide telefonikõnedele automaatselt.

Leelo Keevallik (Uppsala–Tartu) rääkis küsivatest argumentlausetest *üttele*, *räägi* ja *ei tea*, mis ükski ei funktsioneer pealausena, vaid nad kas struktureerivad vestlust (*üttele*, *räägi*) või lisavad küsimuse modaalsuse.

Anastassia Zabrodskaja (Tallinn) vaates tundeleksikoni kuuluvaid eesti pragmaatilisi partikleid venekeelsete üliõpilaste spontaanses kõnepruugis. Keeleaines näitab, et naistudengid kasutavad hüüdsõnu (*ah soo*, *onju jt*) rohkem kui meestudengid. Huvitav on seegi, et mõningad eesti partiklid esinevad nende tudengite kõnekeeles venekeelsetest vastetest sagedamini.²

Olga Gerassimenko (Tartu) võrdles oma stendiettekanedes, kuidas antakse tagasisidet eesti ja vene keeles, keskendudes tagasiside ühikutele *jah* ja *ahah* ning *da* ja *axa*. Vene sõna *da* kasutatakse kõnevoorule või jaatavale küsimusele vastates, andes nõusolekut, kuid eesti *jah* on oma funktsioonide poolest palju laiem. Ka *ahah* ja *axa* selles suhtes erinevad. Nende tulemuste põhjal arvustas O. Ge-

rassimenko eesti-vene ja vene-eesti sõnastikke, et need ei teadvusta sõnade pragmaatilist funktsiooni.

Krista Strandson (Tartu) rääkis samuti tagasisidest, analüüsides algkooliõpilaste küsimuste õpetajapoolseid vastuseid. Saadud keelematerjal kinnitab, et õpetaja juhib tundi väga kindlalt ning seetõttu on õpilaste initsiatiiv minimaalne. Tagasisidet andes jätab enamik õpetajaid oma õpilased edasisest vestluse arengust ilma.

Andriela Rääbise (Tartu) stendiettekanne esitas institutsionaalsete telefonikõnede tüüpide järgi kaasvestlejate identifitseerimise võimalikke variante. Kui helistaja vajab üldisemat laadi informatsiooni, siis jääb ta anonüümseks. Soovitud konfidentsiaalse või isikliku päringu puhul tutvustab helistaja ennast kas kohe vestluse algul või küsib operaator vajalikke andmeid (võimalik on ka mõlema kombinatsioon).

11. rahvusvaheline pragmaatika konverents toimub Austraalias Melbourne'is 12.–17. juulil 2009. aastal.

² Konverentsil tutvustatud uurimus on osa projektist "Uus eesti keele ja kakskeelse õppe süsteem Tallinna Ülikoolis".

ANASTASSIA ZABRODSKAJA